

נערה פרפר נערה

גם לתרגום יש מנגינה

(דבר המתרגם מערבית)

תרגום שירה מלשון ללשון הוא פעילות יצירתית ולא העתקה טכנית של "משמעויות". לא זו בלבד שהמתרגם חייב להתמודד עם בעיות של חרוז ומשקל, עם צליל ומקצב — אלא שעליו לוודא כי יסודות, שנועדו ליצור את הרצף הטקסטואלי בשיר המקורי, לא יתחמקו מבין אצבעותיו במהלך התרגום. ואחרון חשוב: המתרגם חייב למצוא דרכים שונות ומשונות כדי להתגבר על "מחסרים" תרגומיים, כגון קונוטאציות תרבותיות והיסטוריות, הקיימות בלשון המקור וחסרות בלשון שאליה הוא מעביר את השיר. אכן, כך הוא הדבר לגבי כל תרגום, אך בתרגום שירה קשה הדבר ומורכב שבעתיים.

השירה הערבית של ימינו עודנה שומרת על יסודות ונורמות שבאו לה מן המורשת הפיוטית הקדמונית, אשר ראשיתה בתקופה הטרומ-איסלאמית והמשכה ברצף של 1500 שנים לערך, והיא אשר הניבה את הקצידות עתירות ההוד וצחות הלשון. המשוררים העבריים בספרד המוסלמית השכילו להקים את הגשר הלשוני-תרבותי בין לשון המקרא ולשון ערב, בשירת "תור הזהב" העברית המפוארת, ולעתים גם תרגמו משירת ערב הקדומה ללשון עֶבֶר בצורה כמעט מושלמת. אולם מתרגם ישראלי בן-ימינו יתקשה לפנות אל אוצר-הלשון והתחבולות של יהודה הלוי ואבן גבירול, בבואו לתרגם יצירות מהשירה הערבית לתקופותיה. עליו למצוא "מנגינה" חדשה, שתחבר את הלשון העכשווית שלנו עם זו הקדומה; למרבה הצער, עדיין לא זכינו למתרגם-יוצר כזה. לפיכך, קיימים בעברית תרגומים טובים משירתן של אומות שונות, רחוקות וקרובות, אך שירה המתורגמת כהלכה מערבית היא נדירה ביותר. וכפי שיקשה לתרגם את אִמְרוּ-אֶלְקִיס הטרומ-איסלאמי ואת אֶלְמוּתִי בן המאה ה-10, כן יקשה לתרגם את אַחְמַד שֶׁן־קִי ואת אֶלְגִ'ינֶאֶה־רִי, בני המאה ה-20, שכתבו בנוסח ניאורקלאסי.

שונה הדבר כשמדובר בשירה הערבית המודרנית והמודרניסטית, ובעיקר זו של עשרים השנים האחרונות. משוררים כאוּנְסִי אֶל-חֶאגִי, שֶׁן־קִי אֶבִי-שֶׁקֶרָא, מוחמד אֶל-מֶאגוּט ופואד רֶפֶקָה הצליחו להשתחרר מהנוסח הערבי הקלאסי כמעט בבת-אחת, וסיגלו את שירתם לנוסח הדומה מאוד לזה של השירה האירופית והאמריקאית של ימינו. מבחינה זו נעשית מלאכתו של מתרגם שירתם קלה בהרבה, ואולי זו הסיבה שבגללה בחרתי לתרגם דווקא מיצירתם של משוררים אלה בקובץ "נהר פרפר", שהופיע בשנת 1973.

אך בעוד שירים אלה מזמנים מלאכה קלה למתרגם, עלול הקורא — שאינו אֶמּוֹן על הווי החיים והנורמות החברתיות של המזרח הערבי (במקרה זה לבנון וסוריה) — להתקשות ביותר בהבנתם. שיבוצם של מראות-כפר, של חיי יום-יום ושל סמלים לוקאליים עתיקים במרקם פיוטי-סוריאליסטי או אימאזייסטי, מטיל על הקורא מעמסה פרשנית כפולה ומכופלת. אך דומני שכדאי גם כדאי המאמץ הזה.